

СЕКЦІЯ «ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА, КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО, АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО, ТРУДОВЕ ПРАВО»

УДК 341.33

Бостан С.К.¹, Мерена В.С.²

¹ проф. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. Ю-111м НУ «Запорізька політехніка»

МІЖНАРОДНЕ ГУМАНІТАРНЕ ПРАВО: ПОНЯТТЯ ТА СТРУКТУРА

Уся історія людства є свідченням переплетення двох тенденцій розвитку суспільства: з одного боку, триумфу «закона джунглів», культу військової сили, а з іншої – прагнення приборкати насильство, пом'якшити лиха і страждання людей у военний час. Розуміючи те, що доки світ ще не готовий повністю відмовитися від «з'ясування стосунків» шляхом збройної сили міжнародне співтовариство вирішило ставити війну і її наслідки в певні правові рамки. Так виникла система правових норм, яка стала називатися «правом війни і миру». Однак, в 50-х рр. ХХ ст., це право, з «легкої» руки відомого швейцарського юриста Жана Пікте, отримало назву. «Міжнародне гуманітарне право». В Україні, під міжнародним гуманітарним правом розуміють «систему міжнародно-визнаних правових норм і принципів, що застосовуються під час збройних конфліктів, встановлюють права і обов'язки суб'єктів міжнародного права щодо заборони чи обмеження використання певних засобів і методів ведення збройної боротьби, забезпечення захисту жертв конфлікту та визначають відповідальність за порушення цих норм» [1].

У структурно-змістовному плані воно складається з двох складових частин: «Гаагського права» та «Женевського права».

Гаагське право – це система принципів і міжнародно-правових норм, які регулюють процес використання тих чи інших засобів і методів ведення війни. Його першоджерелом є Гаагські конвенції 1899 р. та 1907 р., в яких встановлювалися обмеження стосовно способів ведення війни, особливо щодо деяких видів зброї та методів ведення воєнних дій. В наступному було прийнято низьку ще конвенцій: Конвенція про заборону військового або будь-якого іншого ворожого використання засобів впливу на природне середовище 1976 р.; Конвенція про заборону або обмеження застосування конкретних видів звичайної зброї, які можуть вважатися такими, що завдають надмірних пошкоджень або мають невибіркову дію 1980 р.; Конвенція про заборону розробки, виробництва, нагромадження і застосування хімічної зброї та про її знищення 1993 р.; Конвенція про заборону застосування, нагромадження, виробництва і розповсюдження протипіхотних мін та їх знищення 1997 р., що сприяли подальшому розвитку цього напрямку міжнародного гуманітарного права.

Женевське право – це систем міжнародно-визнаних принципів і норм, які охороняють інтереси жертв збройних конфліктів (поранених, військовополонених, хворих, загиблих тощо), а також осіб і служб (медичних, волонтерських та ін.), які надають допомогу цим жертвам війни. Першоджерелом цієї частини міжнародного гуманітарного права є чотири Женевські конвенції та деякі додаткові міжнародні протоколи до них.

Женевське право виникло раніше ніж Гаагське право, оскільки така міжнародна конвенція вперше була прийнята в 1864 році. Це відбулося в Женеві, з 08 по 22 серпня 1864 р., де посланці 12 європейських держав (Велике герцогство Баден, Бельгія, Королівство Вюртемберг, Велике герцогство Гессен, Данія, Франція, Італія, Нідерланди, Португалія, Пруссія, Іспанія та Швейцарія), по її завершенні підписали міжнародно-правовий документ «Конвенція про поліпшення долі поранених військових на полі бою» (*Convention pour l'amélioration du sort des militaires blessés dans les armées en campagne*), який увійшов в історію міжнародного публічного права як Перша Женевська конвенція 1864 року.

Женевська Конвенція 1864 р. була невеликим за обсягом документом – всього 10 статей, і як видно з назви, її норми були спрямовані насамперед на регулювання процесу надання допомоги пораненим під час війни. У наступному було прийнято ще три таких Женевських конвенцій: Друга – у 1906 р. (32 статті), Третя – після Першої світової війни (1929 р.; 39 статей); четверта – після Другої світової війни (1949 р.; 428 статей та ще 130 статей її Двох додаткових протоколів 1977 р. та 17 статей Третього додаткового протоколу 2005 року). Всі вони разом складають сучасну джерельну базу Женевського права, яке регламентує права людини в умовах збройних конфліктів.

Таким чином, виникнення міжнародного гуманітарного права, як потужний відклик на «бурхливі» військові катаклізми минулих двох століть, було спрямовано на «пом'якшені» наслідків війни. В новому, ХХІ столітті, ми сподівалися на те, що не виникне потреба у застосуванні норм міжнародного гуманітарного права, але ці сподівання, на жаль, не виправдалися. Більше того збройний напад Російської Федерації на Україну 24 лютого 2022 р., жорсткі його наслідки показують, що написані і затверджені цивілізованим міжнародним співтовариством правила, методи і засоби ведення війни, а також норми, що регламентують захист прав людей в цих умовах є як ніколи актуальними, адже в ситуації, що склалося, вони мають не тільки пізнавальне, а й безпосередньо практичне значення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Інструкція про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України від 09.06.2017 № 704/30572: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0704-17#Text>